

Vesa Leppänen.

ALMANAKKA.

Almanakka on edelleen jokaiselle ihmiselle hyödyllinen "tietokirja". Sen merkitys kansan tiedonlähteenä on ollut aikaisempina vuosisatoina monin verroin tärkeämpi kuin nykyään. Sen julkaiseminen Suomen väestölle on ollut sallittua sortovuosinakin, jolloin sen lisäksi sai kansankielellä julkaista vain uskonnollista kirjallisuutta. Väinö Linnan teoksessa "Täällä pohjantähden alla" nuoret pojat innokkaina tutkivat almanakkaa, ei pelkästään sen vuoksi, että tiesivät milloin kala liikkuu, vaan ruokkiessaan murosikäistä mielikuvitustaan.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on julkaissut mielenkiintoisen opuksen "Vanhat merkkipäivät", ja tässä merkkipäivistä muutama esimerkki:

Tammikuu	"Heikki talven selän katkaisee"
Helmikuu	"Kyllä Matti maksaa sen, mitä Paavali hellää"
Maaliskuu	"Maariana sialle kesän avaimet selkään"
Huhtikuu	"Jos Aliinan yönä (22.4) on lämmintä, niin tulee hyvä heinävuosi"
Toukokuu	"Vappuaamuna pannaan kellolehmän kaulaan kello"
Kesäkuu	"Hyvän naimaonnen saa, jos juhannusyönä kierittelee alastomana kasteisella niityllä"
Heinäkuu	"Jaakko tuo kapan kirppuja taloon"
Elokuu	"Luteet häviävät, jos kolmena Perttelinä kalittaa ne paikat, missä luteet asustavat"
Syyskuu	"Mikosta perunat kuoppaan ja ämmät pirttiin"
Lokakuu	"Kasperista siika kutee"
Marraskuu	"Kaisan kaljut ja Liisan liukkaat"
Joulukuu	"Akat on akkoja joulunakin"

Muistan vielä lapsuudestani, kuinka kaikkitietävä iso-äitini Selma luetteli ulkoa koko kalenterin sen aikaisella tavalla:

vuoden alusta 6 viikkoa Mariaan
siitä 12 Filpukseen
siitä 12 Jaakkoon
siitä 9 Mikkoon
Mikosta 6 Marttiin ja
Martista 6 jouluihin.

Tämä taito olisi vielä mennyt perintönä minultakin, mutta tähän teettivät almanakkaan otetut uudet nimet ja toisten nimipäivien vaihtaminen. Nykyaikainen moderni juhlapyhien siirtäminen olisi merkinnyt iso-äidilleni "maailmanlopun" tulemistä. Valitettavasti vanha perinne saa aina antaa tilaa uutuuksille.

Varhaisimpia suomenkielisiä ajantietoja on Mikael Agricolan Rukouskirjan Kalenteriosassa, josta voitiin laskea kirkon liikkuvat pyhät, myös niihin on lisätty terveyssääntöjä, muistossäkeistöjä kunakin ajankohdana liikkuvista töistä ym.

Agricolan kalenteri noudattaa kirkkojuhlien suhteen "Missale Aboensea" (1488). Siinä on joka kuukaudelle muistossäke, joka on alunperin seipitetty Saksassa, ei Ruotsissa. Agricola on paljon lainaillut Martti Lutherin Rukouskirjaa, jossa on ollut runoja riittämättömässä Filip Melanchtonin.

Tässä oheisena muutamia otteita alkukielisinä:

Tammikuu "Minun Nimen on Tammikw, iolla on caxi
Januarius Pää ja Sw
Woosi minussa loppu ja Alku"

Helmikuu = Februarius Maaliskuu = Martius
Huhtikuu = Aprilis

Toukokuu "Coco loondo nyt wircopi, Meri, maa
Maius ia taiuas ihastupi
Ilojkan sijs wanha ia nuori,
Linnut laulavat, ia maa on toore,
Kylue, ia äle yrtit säästä, äle kedhest
ia kesiwardhest werda pääste"

Kesäkuu	=	Iunius	Heinäkuu	=	Iulius
Elokuu	=	Augustus	Syyskuu	=	September

Lokakuu "Winamariat nyt poiymeta, talui io
October mös odhoteta"

Marraskuu = November

Joulukuu "Joulu warten kyllle walmistan, niin
December caiki iloxi hangitan
 Kylme elatos wahingon tee, werda
 päänssonest wloslaske,
 Mutta ele löö polui ssonda, quin
 tyhmest tekeuet monda"

Ajanlasku.

Himmurtai tarkoittaa vuoden neljää paastoaikaa, ruots. himberdag, tamperdag, lat. quatemper. Näistä pisin ajanjakso oli 7 viikkoa kestävä ja alkoi loppiaisen jälkeisenä keskiviikkona, tuhkakeskiviikkona (Ask-ondag ruots, cineres lat.), toinen paasto alkoi hel-luntaina, kolmas Pyhän Ristin päivänä ja neljäs Lucian päivänä.

Kuukauden ensimmäistä päivää nimitettiin Calendae, yhdeksäs päivä oli Nonae ja Idus tarkoitti joko 13. tai 15. päivää riippuen ko kuukaudesta.

Kosminen fysiikka.

Tässä luvussa mainittiin alkuaineet: tuli, ilma, vesi ja maa.

Neljä erilaista "huumoria": kolerinen, sangviininen, flegmaattinen ja melankolinen.

Neljä erilaista ikäkautta: nuoruus, miehuus, ukkoikä ja alkava vanhuus.

Astrologia.

Maa oli keskus (Ptolemaios) ja eläinradan 12 tähtikuviolla oli suuri merkitys ihmiselämään (terveys, sairaus, onni ja onnettomuus).

- Oinas hallitsee päätä	Härkä kaulaa
- Kaksoset käsivarsia ja käsiä	Rapu rintaa
- Jalopeura vatsaa	Neitsyt sisälmyksiä
- Vaaka takapuolta	Skorpioni sukuelimiä
- Jousimies reisiä	Kauris polvia
- Vesimies sääriä ja	Kalat jalkoja

Kalenterissa annettiin myös neuvoja, miten voitiin vastustaa tähtikuvioiden vaikutusta.

Vuoden päivät oli tähtien vaikutuksen vuoksi jaettu:

- 1) hyviin = G 2) keskinkertaisiin = M ja
- 3) pahoihin = B.

Erikoisissa taulukoissa mainittiin, mitä sai tehdä ja mitä jättää tekemättä: partaa ajaa, kalaa pyytää, päämiehiä välttää, suonta iskeä, oriin harjaa leikata ja pelata arpapeliä.

Onnettomuuden päiviä oli lähes kolmasosa vuoden päivistä ja niitä nimitettiin Egyptin päiviksi, dies Aegyptiaci.

Agricola on ammentanut edellämäinitut viisaudet Filip Melanchtonin luennoista Wittenbergissä 1536 - 1537.

Luonnontiede.

Kuun vaihteluilla oli ratkaiseva merkitys puiden kestävyys- ja lahoamiseen, samalla myös istutettujen puiden menestymiseen.

"Uuden kuun aikana kannan halkoja, alakuulla riivi lehtiä."

Myös eläinten kantoajasta on perin lystikäs värsy:

- Kymmenen Kwta Nauraua nainen Cwsi kwta Rähkyue kettu
- Kymmenen Kwta Ammuua lehmä Nelie kwta Papottaija jänis
- Caxitoijsta kymende Kwta Hirnuua Hevonen
- Seizemen Kwta Möketäue Vuohi
- Cwsi Kwta Mähkyue Lammas
- Wisi Kwta winguua Sika
- Nelie Kwta Nauckuija Kissa
- Colme wijcko Cakottaija Kana
- Nelie wijcko Cotkottaia Hanhi

Eläinten iästä epigrammi: varis ylittää ihmisiän 9 x, variksen iän 4 x hirvi, hirven iän 3 x korppi ja korpin iän 9 x feeniks-lintu.

Metsänymfien ikä oli kaikkein korkein eli 10 x ihmisikä.

Ihminen menetti syntiinlankeemuksessa useille eläimille etevämmyytensä: metsäsika kuulee paremmin, ilves näkee paremmin, apina maistaa paremmin, korppikotka haistaa paremmin ja hämähäkki tuntee paremmin.

Lääketiede ja terveydenhoito.

Ponsilause: "Lääkärin puutteessa kolme on tarjolla
lääkettä Sulle: ain' ilomiel; lepo riit-
tävä, ruoan käytössä kohtuus".

"Surullinen sydän, toistuva viha, har-
voin iloa hakeva mieli, nuo kolme kulut-
tavat ihmisen elämän nopeasti".

Agricola tunsi kolmen kuuluisan antiikin ajan
lääkärin kirjoituksia: Hippokrates (460 - 437 e.Kr),
Galenos ja Plinius Valerianus.

Eräitä kuukausikohtaisia lausuntoja (vain osittain):

- Tammikuu: varo koskemasta sääriä, kun Kuu näkee Ve-
simiehen. Istuta kasveja ja pystytä kor-
keita torneja.
- Helmikuu: kun Kuu on Kalan merkissä, älä paranna
jalkaleiniä. Olkoon juominen terveydek-
si.
- Maaliskuu: älä vahingoita päätä, kun Oinas loistaa
Kuun kera. Iske suonta ja käy turvalli-
sena kylpyyn. Älä kosketa korvia äläkä
aja partaa.
- Huhtikuu: puu istutettakoon, kun Kuu on Härän merkis-
sä. Älä iske suonta, älä rakenna, äläkä
kylvä siementä.
- Toukokuu: älä iske käsivarren suonta, kun Kuu lois-
taa Kaksosille. Kiellettäköön kynsien ja
käsien hoitaminen raudalla.
- Kesäkuu: Ravun merkeissä alkoon rinnan, keuhkojen
ja maksan suonta iskettävä. Näet petolli-
sia unia. Juomia nautittakoon.

- Heinäkuu: sydän ahdistaa myös maksaa, kun Kuu näkee Leijonan. Älä tee pukuja, Äläkä mene pitoihin. Älä suustasi oksenna, Äläkä silloin lääketta ota.
- Elokuu: kun Kuu pitää Neitsyttä, Älä ota itsellesi puolisoa. Sisuksia ja kylkiluita varo veristämästä. Varo astumasta purteen.
- Syyskuu: kun Kuu on Vaa'an merkissä, Älköön kukaan koskeko sukupuolielimiin, munuaisiin tai peräpakaroihin.
- Lokakuu: Skorpionin lisää tauteja häpyysiin. Älä paranna haavoja. Varo astumasta laivoihin. Ja jos lähdet matkalle pelkää äkillistä kuolemaa.
- Marraskuu: Kuu vahingoittaa reisiä nuolen satuttamilta osilta. Kynsiä ja hiuksia voi huoletta leikata. Suonta saat iske ja nopeasti käydä saunassa.
- Joulukuu: Kauris vahingoittaa polvia, kun Kuu on sen luona. Sairas parantuu nopeasti. Joulukuu vaatii laittamaan ruokaa teurastetusta siasta.

Suoneniskun jälkeen neuvotaan valvomaan ja pysyttelemään viileässä, kylvystä tullessa taas menemään nukkumaan ja säilyttämään lämmintä. 60-vuotta täyttäneiltä ei verta ole lainkaan laskettava. On tarkasti mainittu, mitä kunakin kuukautena sopii syödä, varsin oudolta tuntuu mausteiden ja lääkekasvien runsaslukisuus.

Seuraavat aineet ilahduttavat mitä ruumiin elintä tahansa:

- luuhiili maksaa
- muskattikukanöljy sydäntä
- muscus (sammal) aivoja
- lakritsa keuhkoja
- cappare (kaapris) pernaa
- galanganjuuri vatsaa.

Näillä neuvoilla oli suuri merkitys, sillä Ruotsi-Suomessa ei tuona aikana ollut yhtään varsinaista lääkäriä, vaan puoskareita ja taikureita, jolloin papitkin joutuivat hoitamaan sairauksia.

Eskatologia.

Keskiajan lopulla oli vallalla kulttuuripessimismi, jolla ennustettiin pikaista maailman loppua. Danielin kirjan ja Johanneksen Ilmestyskirjan mukaan maailman ikä on 6000 vuotta, josta 4000 vuotta oli kulunut Kristuksen syntymään ja silloin oli vuosi 1500 kyseessä, joten ei silloin ollut enää varsin paljon armon aikaa jällellä. Silloin uhkasi idästä turkkilaisvaara, Mahometica rabies, mutta Lutherin mielestä Ilmestyskirjan Antikristus oli Rooman paavi ja hän ei lakannut soimaamasta katolista kirkkoa. Filip Melanchton ei mennyt näissä asioissa näin pitkälle, että hän samaistaisi Antikristusta ja Rooman paavia, mutta kuitenkin turkkilaisvaaran vuoksi hän näki maailman kallistuvan kohti loppuaan.

Keskiajan taikausko ja mystiikka vaikutti uskonpuhdistuksen kansankielisiin sivistämispyrkimyksiin, sen vuoksi oli sitä niin paljon esillä ensimmäisen suomalaisen Rukouskirjan johdanto-osassa eli kalenterissa.

Esitelmäni loppuosassa tuon esille muutamia kohtia Brennerin kirjasta.

Ajan määrykset.

Vanha luku, Juliaaninen kalenteri, jota käytettiin noin Kristuksen syntymästä vuoteen 1582 asti, oli jäänyt jälkeen tähtitieteellisestä vuodesta. Kaikista korjauksista huolimatta siihen jäi virhettä 674 sekuntia vuotta kohti, joka 1500 vuodessa teki 11 vrk 16 t 50 min.

Uusi luku, Gregoriaaninen kalenteri, otettiin käyttöön Italiassa 1582. Ruotsi-Suomessa oli vielä vuonna 1700 käytössä Juliaaninen ajanlasku, mutta sitä korjattiin aluksi pikku korjauksilla siten, että helmikuuhun lisättiin kaksi karkauspäivää. Tämän vuoksi voi löytyä syntymäaika 30 02 1715. Gregoriaaninen kalenteri otettiin käyttöön vuonna 1753, jolloin helmikuun 17 päivää seurasi maaliskuun 1. päivä.

Vuoden pyhäpäivistä käytetään kirkonkirjoissa niiden latinankielisiä nimityksiä.

Luettelo käsittää pyhä- ja juhlapäiväin nimitykset aikajärjestyksessä ja niiden vieressä ko päivinä veisattujen virsien alkuosat. Pyhimysten nimistä on myös luettelo lähinnä sen vuoksi, että voi katsoa miten kauan ko nimet ovat olleet almanakassa samalla kohdalla. Loppuun olen liittänyt varsin epätäydellisen latinan sanojen selosteen.

Pyhä- ja juhlapäivät:

27.11 - 03.12	Dominica I Adventus = 1. adventtisunnuntai
04.12. - 10.12	Dominica II Adventus = 2. adventtisunnuntai
11.12 - 17.12	Dominica III Adventus = 3. adventtisunnuntai
18.12 - 24.12	Dominica IV Adventus = 4. adventtisunnuntai
23.12	Vigilia vigiliae nativitatis Domini = jouluaaton aatto
24.12	Vigilia nativitatis Domini = jouluaatto
25.12	Festum (dies) nativitatis Domini = joulupäivä
26.12	Festum II nativitatis: Dominica St:i Stephani protomartiris = toinen joulupäivä, Tapaninpäivä
27.12	Festum III nativitatis = kolmas joulupäivä. Dominica St:i Johannes evangelistae = Johannes Evankelistan päivä
28.12	Festum IV nativitatis = neljäs joulupäivä. Dominica St:orum innocentium = viattomien lasten päivä
26.12 - 31.12	Dominica post festum nativitatis = joulun jälkeinen sunnuntai

01.01	Festum circumcissionis Domini = uudenvuoden päivä. Kristuksen ympärileikkaamisen päivä
02.01 - 05.01	Dominica proxima a circumcissione = Sunnuntai uudenvuodenpäivän jälkeen
05.01	Vigilia Epiphaniarum = loppiaisaatto
06.01	Dies Epiphaniel. III magis = loppiainen. Kolmen kuninkaan päivä
07.01 - 13.01	Dominica I post Epiphanie = 1. sunnuntai loppiaisen jälkeen
12.01	Dies infra octavum = 20. päivän aatto joulun jälkeen
13.01	In octavis Epiphaniae = 20. päivä joulun jälkeen
14.01 - 20.01	Dominica II post Epiphaniae = 2. sunnuntai loppiaisen jälkeen
21.01 - 27.01	Dominica III post Epiphaniae = 3. sunnuntai loppiaisen jälkeen
28.01 - 03.02	Dominica IV post Epiphaniae = 4. sunnuntai loppiaisen jälkeen
04.02 - 10.02	Dominica V post Epiphaniae = 5. sunnuntai loppiaisen jälkeen
11.02 - 17.02	Dominica VI post Epiphaniae = 6. sunnuntai loppiaisen jälkeen
18.01 - 22.02	Dominica Septuagesima 1. "Circumderunt" = septuagesima sunnuntai, 9. sunnuntai ennen pääsiäistä
25.01 - 29.02	Dominica Sexagesima 1. "Exurge" = seksagesima sunnuntai, 8. sunnuntai ennen pääsiäistä
01.02 - 07.03	Dominica Quinquagesima 1. "Esto mihi" = laskiaissunnuntai, 7. sunnuntai ennen pääsiäistä
04.02 - 10.03	Feria IV in capite jejunii = tuhka-keskiviikko, laskiaissunnuntain jälkeinen keskiviikko
08.02 - 14.03	Dominica Quadragesima 1. "Invocavit" = 1. sunnuntai paastosta, 6. sunnuntai ennen pääsiäistä
15.02 - 21.03	Dominica II Quadragesima 1. "Remini - scere" = 2. sunnuntai paastosta, 5. sunnuntai ennen pääsiäistä
22.02 - 28.03	Dominica III Quadragesima 1. "Oculi" = 3. sunnuntai paastosta, 4. sunnuntai ennen pääsiäistä
01.03 - 04.04	Dominica IV Quadragesima 1. "Laetare" = puolipaastosunnuntai, 3. sunnuntai 3:n:n pääsiäistä
08.03 - 11.04	Dominica V Quadragesima 1. "Judica" = 5. sunnuntai paastosta, 2. sunnuntai ennen pääsiäistä
15.03 - 18.04	Dominica passionis Dominica palmarum = palmusunnuntai, 1. sunnuntai ennen pääsiäistä

24.03	Annunciatio Mariae = Marian ilmestys-päivä
22.03 - 25.04	Pascha = pääsiäinen
29.03 - 25.04	Dominica "Quasi modo geniti" = 1. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
05.04 - 09.05	Dominica "Misericordia" = 2. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
12.04 - 16.05	Dominica "Jubilate" = 3. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
19.04 - 23.05	Dominica "Cantate" = 4. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
26.04 - 30.05	Dominica "Rogate" 1. "Vocum jocunditatis" = 5. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
30.04 - 03.06	Festum Ascensionis = Kristuksen taivaaseen astumistorstai, helatorstai
03.05 - 06.06	Dominica "Exaudi" = 6. sunnuntai pääsiäisen jälkeen
10.05 - 13.06	Dominica Pentecostes = helluntai
17.05 - 20.05	Dominica St:ae Trinitatis = Pyhän Kolminaisuuden päivä
24.05 - 27.06	Dominica I post festum Trinitatis = 1. sunn. Kolm. p:n jälkeen
13.05 - 04.07	Dominica II post festum Trinitatis = 2. sunn. Kolm. p:n jälkeen
07.06 - 11.07	Dominica III post festum Trinitatis = 3. sunn. Kolm. p:n jälkeen
14.06 - 18.07	Dominica IV post festum Trinitatis = 4. sunn. Kolm. p:n jälkeen
21.06 - 25.07	Dominica V post festum Trinitatis = 5. sunn. Kolm. p:n jälkeen
28.06 - 01.08	Dominica VI post festum Trinitatis = 6. sunn. Kolm. p:n jälkeen
05.07 - 08.08	Dominica VII post festum Trinitatis = 7. sunn. Kolm. p:n jälkeen. Kristuksen kirkastussunnuntai
12.07 - 15.08	Dominica VIII post festum Trinitatis = 8. sunn. Kolm. p:n jälkeen
19.07 - 22.08	Dominica IX post festum Trinitatis = 9. sunn. Kolm. p:n jälkeen
26.07 - 29.08	Dominica X post festum Trinitatis = 10. sunn. Kolm. p:n jälkeen
02.08 - 05.09	Dominica XI post festum Trinitatis = 11. sunn. Kolm. p:n jälkeen
09.08 - 12.09	Dominica XII post festum Trinitatis = 12. sunn. Kolm. p:n jälkeen
16.08 - 19.09	Dominica XIII post festum Trinitatis = 13. sunn. Kolm. p:n jälkeen
23.08 - 26.09	Dominica XIV post festum Trinitatis = 14. sunn. Kolm. p:n jälkeen
30.08 - 03.10	Dominica XV post festum Trinitatis = 15. sunn. Kolm. p:n jälkeen

06.09 - 10.10	Dominica XVI post festum Trinitatis = 16. sunn. Kolm. p:n jälkeen
13.09 - 17.10	Dominica XVII post festum Trinitatis = 17. sunn. Kolm. p:n jälkeen
20.09 - 24.10	Dominica XVIII post festum Trinitatis = 18. sunn. Kolm. p:n jälkeen
27.09 - 31.10	Dominica XIX post festum Trinitatis = 19. sunn. Kolm. p:n jälkeen
04.10 - 07.11	Dominica XX post festum Trinitatis = 20. sunn. Kolm. p:n jälkeen
11.10 - 14.11	Dominica XXI post festum Trinitatis = 21. sunn. Kolm. p:n jälkeen
18.10 - 21.11	Dominica XXII post festum Trinitatis = 22. sunn. Kolm. p:n jälkeen
25.10 - 26.11	Dominica XXIII post festum Trinitatis = 23. sunn. Kolm. p:n jälkeen
01.11 - 26.11	Dominica XXIV post festum Trinitatis = 24. sunn. Kolm. p:n jälkeen
08.11 - 26.11	Dominica XXV post festum Trinitatis = 25. sunn. Kolm. p:n jälkeen
15.11 - 26.11	Dominica XXVI post festum Trinitatis = 26. sunn. Kolm. p:n jälkeen
22.11 - 26.11	Dominica XXVII post festum Trinitatis = 27. sunn. Kolm. p:n jälkeen.

Pyhimysten päivät.

Tammikuu

10 Paulus
13 Canutus (Knut)
13 Hilarius ja
Remigius
19 Henricus
21 Matheus
21 Agnes
23 Emerentia
24 Pyhän Eerikin
translaatio

Helmikuu

9 Simeon
15 Sigfrid
24 Mathias

Maaliskuu

12 Gregorius
21 Benedictus

Huhtikuu

4 Ambrosius
14 Tiburtius

Heinäkuu

10 Canutus (Knut)
22 Maria Magdaleena
22 Jacobus
29 Olavi

Elokuu

2 Catharina Vas-
tenensis
7 Donatus
10 Laurentius
11 Tiburtius
24 Assumptio Mariae
24 Bartholomeus
28 Augustinus

Syyskuu

16 Eufemia
29 Michael

Lokakuu

7 Marcus
7 Birgitta
18 Lucas

Huhtikuu

- 14 Valerianus ja
Maximus
23 Georgius
25 Marcus Evankelista
29 Petrus
28 Vitalis

Toukokuu

- 1 Philippus ja
Jacobus
6 Johannes Ante-
portam Latinam
7 Pietarin translaatio
18 Ericus
25 Urbanus
31 Petronella

Kesäkuu

- 1 Nicodemus
3 Erasmus
5 Bonifacius
11 Barnabas
13 Anthonius
16 Marcus ja Marcellus
24 Johannes Kastaja
26 Johannes ja Paulus

Lokakuu

- 21 XI milium virgi-
nes
28 Simeon ja Judas

Marraskuu

- 1 Omnes Ancti
Pyhäinmiesten päivä
11 Martinus
23 Clemens
25 Catharina
30 Andreas

Joulukuu

- 6 Nicolaus
13 Lucia
15 Anna
21 Tuomas Apostoli
27 Johannes Evanke-
lista
26 Stephanus
29 Tuomas piispa
31 Sylvester

Assumptio Mariae

- XI milium virgines
"Invocavit"
"Reminiscere"
"Oculi"
"Laetare"
"Judica"
Dom. passionis
"Quasi modo geniti"

"Misericordia"

Marian taivaaseen astumi-
nen

- 11000 neitsyttä
Huutaa avuksi
Muistella
Silmät
Riemuita
Olla tuomarina
Tuomiosunnuntai
Quasi = ikäänkuin, niin
sanoakseni,
modo = mitalla
geniti = polveutunut
Sääli, armahtavaisuus

"Jubilate"	Riemuitkaa
"Cantate"	Laulakaa
"Rogate"	Kysykkää
"Vocum jocunditates"	Pilkkapuheet
"Exaudi"	Kuule
Stephani protomartiris	Tapani ensimmäinen marttyyri
"Circumdederunt"	Asettua ympärille
"Exurge"	Riisua, ryöstää
"Estomihi"	Ole minulle (turvakallio)
Jejunii	Paasto
Musculus	Sammal
Cappare	Kaapris (maustekasvi)